

УДК 341.4:343.4

DOI <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2025.06.3.26>

ПРОЦЕСУАЛЬНИЙ СТАТУС ПОТЕРПІЛОГО ВІД ВОЄННИХ ЗЛОЧИНІВ: ПРОБЛЕМИ РЕАЛІЗАЦІЇ ТА ГАРАНТІЇ ЗАХИСТУ ПРАВ

Карапиш Т.В.,

*аспірант кафедри кримінально-виконавчого
та кримінального права,**Пенітенціарна академія України,**Суддя Ічнянського районного суду Чернігівської області*

ORCID: 0009-0005-7745-7302

Карапиш Т.В. Процесуальний статус потерпілого від воєнних злочинів: проблеми реалізації та гарантії захисту прав.

У статті досліджено процесуальний статус потерпілих від воєнних злочинів у контексті сучасної збройної агресії проти України та проаналізовано ключові проблеми реалізації їхніх прав. Зазначено, що значне зростання кількості воєнних злочинів актуалізує необхідність комплексного нормативного врегулювання участі потерпілих у кримінальному провадженні. Розкрито особливості правового становища потерпілого за Кримінальним процесуальним кодексом України та визначено чинники, які ускладнюють визнання статусу потерпілого, доступ до правосуддя, участь у процесуальних діях і доведення шкоди в умовах війни. Особлива увага приділена аналізу підходів Міжнародного кримінального суду щодо тлумачення поняття потерпілого, форм участі, гарантій захисту та компенсаційних механізмів. Порівняння національних і міжнародних стандартів дозволило визначити суттєві прогалини українського законодавства, зокрема відсутність спеціальних процедур для жертв воєнних злочинів та недостатній рівень їх захисту.

У статті сформульовано напрями вдосконалення кримінального процесуального законодавства України: забезпечення обов'язкового інформування потерпілих, розширення доступу до матеріалів провадження, використання дистанційних форм участі, запровадження категорії «вразливих потерпілих», ухвалення закону про компенсацію жертвам міжнародних злочинів та створення спеціального механізму цивільних позовів у межах кримінального провадження. Зроблено висновок, що Міжнародний кримінальний суд створив найбільш розвинуту систему участі жертв у процесі, засади якої мають бути інтегровані до національного кримінального процесу щодо розслідування воєнних злочинів та їх судового розгляду. Українське законодавство сьогодні стає на шлях запровадження таких стандартів, що зумовлює потребу адаптації національної моделі відповідно до міжнародного досвіду. Удосконалення кримінального процесуального законодавства повинно орієнтуватися на імплементацію міжнародних стандартів, рекомендацій Міжнародного кримінального суду, а також врахування фактичних викликів, з якими стикаються потерпілі від воєнних злочинів. Автором визначено загальні напрями нормативного врегулювання окреслених проблемних питань.

Ключові слова: потерпілий, воєнні злочини, гарантії захисту, Міжнародний кримінальний суд, Римський статут, кримінальне провадження, шкода, досудове провадження, судовий розгляд.

Karapysh T.V. Procedural status of victims of war crimes: problems of implementation and guarantees of rights protection.

The article examines the procedural status of victims of war crimes in the context of the ongoing armed aggression against Ukraine and analyses key issues in the implementation of their rights. It is noted that the significant increase in the number of war crimes necessitates comprehensive regulatory mechanisms governing the participation of victims in criminal proceedings. The article outlines the specific features of the legal position of the victim under the Criminal Procedure Code of Ukraine and identifies factors that complicate the recognition of victim status, access to justice, participation in procedural actions, and the establishment of harm in wartime conditions. Special attention is paid to the approaches of the International Criminal Court (ICC) regarding the interpretation of the concept of a victim, forms of participation, protective guarantees, and compensation mechanisms. A comparison of national and international standards reveals substantial gaps in Ukrainian legislation, particularly the lack of special procedures for victims of war crimes and insufficient protection mechanisms.

The article formulates directions for improving Ukrainian criminal procedure legislation, including ensuring mandatory notification of victims, expanding access to case materials, using remote participation tools, introducing the category of "vulnerable victims", adopting a law on compensation

for victims of international crimes, and establishing a special mechanism for civil claims within criminal proceedings. It is concluded that the ICC has developed the most advanced system for victim participation in proceedings, and its principles should be integrated into national criminal procedure for the investigation and adjudication of war crimes. Ukrainian legislation is currently only at the initial stage of adopting these standards, which highlights the need to adapt the national model to international experience.

Improvements to criminal procedural legislation should be guided by the implementation of international standards and ICC recommendations, as well as consideration of the actual challenges faced by victims of war crimes. The author identifies general directions for regulatory solutions to the outlined issues.

Key words: victim, war crimes, protection guarantees, International Criminal Court, Rome Statute, criminal proceedings, harm, pre-trial investigation, trial.

Постановка проблеми. Збройна агресія проти України зумовили безпрецедентне зростання кількості воєнних злочинів, що потребують належного документування, розслідування та судового розгляду. За даним Офісу Генерального прокурора станом на квітень 2025 року в Україні з початку повномасштабного вторгнення зафіксовано 159 тисяч воєнних злочинів [1].

Під час їх розслідування та судового розгляду одним з центральних суб'єктів кримінального провадження виступає потерпілий – фізична чи юридична особа, якій завдано шкоди внаслідок порушень міжнародного гуманітарного права. Саме потерпілі є ключовими носіями прав та інтересів від забезпечення яких залежить успішність кримінального провадження. При цьому захист жертв воєнних злочинів відноситься до основних завдань сучасного міжнародного гуманітарного права [2].

Водночас на практиці реалізація процесуальних прав потерпілих у справах про воєнні злочини часто ускладнена через специфіку збройного конфлікту та недосконалість національних процесуальних процедур.

Актуальність теми зумовлена тим, що чинне кримінальне процесуальне законодавство України не повною мірою враховує особливості воєнних злочинів, стандарти Міжнародного кримінального суду (далі – МКС) та практику міжнародних трибуналів. Це створює суттєві перешкоди для реалізації потерпілими їх прав щодо доступу до правосуддя, участі у провадженні, отриманні відшкодування й гарантій безпеки. Нерідко потерпілі стикаються з проблемами доведення шкоди, недостатньою увагою слідчих до їхніх інтересів, браком спеціалізованої психологічної та правової допомоги, загрозами повторної віктимізації.

Особливої ваги набуває також питання забезпечення процесуальних гарантій: належного інформування, участі в процесуальних діях, захисту потерпілих, ефективних механізмів комунікації з органами розслідування, а також можливості реалізувати право на відшкодування шкоди – як у межах кримінального провадження, так і через спеціальні компенсаційні механізми.

Наукове опрацювання зазначених проблем має фундаментальне значення для підвищення ефективності розслідування воєнних злочинів, адаптації кримінального процесуального законодавства до міжнародних стандартів, формування системи комплексного захисту жертв збройних конфліктів. Розробка чітких теоретичних підходів і практичних рекомендацій сприятиме забезпеченню реальних, а не декларативних прав потерпілого та зміцненню принципу верховенства права в умовах воєнного часу й після завершення конфлікту.

Метою статті є аналіз процесуального статусу потерпілого у кримінальних провадженнях про воєнні злочини, виявлення ключових проблем реалізації його прав та обґрунтування системи правових і організаційних гарантій, необхідних для забезпечення ефективного та безпечного доступу до правосуддя відповідно до міжнародних стандартів.

Стан опрацювання проблематики. Проблематика прав потерпілих та їх участі у кримінальному провадженні представлена у працях українських та іноземних учених у галузі кримінального процесу, кримінології, міжнародного кримінального та гуманітарного права, таких як: С.Є. Абламський, М.І. Демура, О.В. Капліна, О.П. Кучинська, М.М. Михеєнко, В.М. Тертишник, С.В. Шевчук, A. Cassese, W. Schabas, C. Hall та інші. Досить ґрунтовно опрацьовані питання статусу учасників кримінального провадження, доказування, захисту свідків.

Окремі аспекти щодо прав потерпілих воєнних злочинів висвітлені у працях М.С. Бондаренко, І.В. Гловюк, Д.І. Клепки, О.О. Кравчук, О.В. Новікова, Л.С. Сопільник та інших. Однак дослідження, акцентовані саме на процесуальному статусі потерпілого від воєнних злочинів, залишаються фрагментарними. Це зумовлює необхідність дослідження у вітчизняній юриспруденції проблем та гарантій реалізації прав потерпілих у справах про воєнні злочини, з урахуванням сучасних викликів, масштабності збройної агресії та міжнародних зобов'язань України.

Виклад основного матеріалу. Процесуальний статус потерпілого у кримінальному провадженні визначається насамперед положеннями Кримінального процесуального кодексу (далі – КПК) України. Відповідно до ст. 55 КПК України потерпілим є фізична чи юридична особа, якій кримінальним правопорушенням завдано моральної, фізичної або майнової шкоди [3].

Правовий статус потерпілого включає широкий комплекс процесуальних прав: на отримання інформації про провадження, на участь у слідчих та судових діях, подання клопотань, доказів, відшкодування шкоди, оскарження рішень, дій чи бездіяльності органів розслідування. У національній правовій системі наразі відсутній окремий закон про захист потерпілих від воєнних злочинів, тому багато аспектів реалізації їхніх прав залишаються недостатньо врегульованими. Це зумовлює необхідність застосування аналогії та орієнтуру на міжнародні стандарти.

Процесуальний статус потерпілого у справах про воєнні злочини поєднує класичні елементи кримінального процесу з додатковими гарантіями, обумовленими небезпекою збройного конфлікту та обмеженнями, пов'язаними з веденням війни. Цей статус потребує не лише застосування чинних норм КПК, але й розробки спеціальних процедур, які б відповідали міжнародним стандартам захисту жертв міжнародних злочинів.

МКС, як постійно діючий судовий орган, метою якого є розслідування найтяжчих міжнародних злочинів, відіграє ключову роль у формуванні сучасних підходів до забезпечення прав потерпілих у справах, зокрема про воєнні злочини. На відміну від традиційних національних систем, МКС запровадив подвійний підхід до участі потерпілих – як носіїв права на компенсацію та як активних учасників провадження.

Римський Статут (далі – РС) МКС закріплює принципове положення про те, що потерпілі мають право представляти свої інтереси незалежно від сторони обвинувачення, а Суд зобов'язаний забезпечити їхню «захищену, значущу та ефективну участь». Серед ключових гарантій: право потерпілих подавати заяви про участь у процесі; можливість доступу до матеріалів справи в обсязі, необхідному для захисту інтересів; участь у слуханнях, включно з наданням окремих виступів через представника; право звертатися з клопотаннями до Суду; особливі процедури для вразливих груп – дітей, жертв сексуального насильства, осіб, що зазнали катувань.

Отже, РС МКС надає потерпілим безпрецедентну роль у міжнародному кримінальному провадженні, і багато дослідників вважають її однією з найхарактерніших рис РС [4]. Такий підхід є результатом тривалого переговорного процесу, який у сфері міжнародного права розгортався на тлі посилення ролі жертв у механізмах захисту прав людини. В результаті його запровадження гарантією належного врахування інтересів жертв воєнних злочинів, навіть якщо вони відрізняються від інтересів міжнародного обвинувачення, може слугувати участь потерпілих у провадженні МКС.

Характерно, що Статут МКС не містить визначення потерпілого. Це поняття закріплене у Правилі 85 Правил процедури та доказів МКС (RPE). Згідно з ним, потерпілими є: фізичні особи, які зазнали шкоди внаслідок вчинення будь-якого злочину, що підпадає під юрисдикцію Суду; організації або установи, які зазнали прямої шкоди їхньому майну, призначеному для релігійних, освітніх, мистецьких, наукових чи благодійних цілей, а також історичним пам'яткам, лікарням та іншим об'єктам гуманітарного призначення [5, с. 23].

Тлумачення елементів цього визначення у прецедентному праві Суду містить низку спільних підходів: «фізичні особи» тлумачаться як люди (однак питання про можливість участі померлих осіб через представників залишається дискусійним); «організації або установи» включають юридичних осіб; «шкода» розуміється широко та охоплює фізичну, психологічну й матеріальну шкоду; причинний зв'язок між заявленою шкодою та злочином, що підпадає під юрисдикцію Суду, послідовно визнається обов'язковим елементом [5, с. 26].

Водночас, окремі аспекти поняття потерпілого тлумачаться палатами МКС по-різному, що спричиняє неоднорідність практики та потребує подальшого аналізу. В контексті нашого дослідження аналізуються два ключові аспекти участі потерпілих у МКС:

- тлумачення визначення потерпілого (Правило 85), включно з такими питаннями: можливість включення померлих осіб у категорію «фізичних осіб»; необхідність зв'язку потерпілого з конкретними обвинуваченнями; форми шкоди; відмінність між «прямими» та «непрямими» потерпілими; відмінність між потерпілими від ситуації та потерпілими у справі; перегляд рішень Палати попереднього провадження Судовими палатами [5, с. 31];

- імплементація статті 68(3) Римського статуту, що визначає процесуальну роль потерпілих на різних етапах: системний або казуїстичний підхід до визначення їхньої участі; участь потерпілих на етапі розслідування ситуації; участь у досудовому провадженні; участь у судовому розгляді; роль потерпілих у процесі перекваліфікації встановлених обставин [6].

Статут МКС визначає, що потерпілими є «фізичні особи», яким завдано шкоди. Однак у практиці Суду виникла ситуація, коли Палати отримували заяви, подані від імені померлих осіб, які заги-

нули внаслідок злочинів, що підпадають під юрисдикцію Суду. Це зумовило неоднозначні підходи Палат до питання, чи може померла особа розглядатись як потерпілий у розумінні Правила 85.

Палата досудового провадження (далі – ПДП) сформулювала найбільш формалістичну позицію, зазначивши, що: «померлі особи не підпадають під поняття “фізичні особи” відповідно до правила 85 (а)» [7]; заяви, подані від імені померлих осіб, у принципі підлягають відхиленню [8]. Виняток можливий лише тоді, коли заявник стверджує завдання йому моральної шкоди смертю родича і подає повну заяву, – у такому разі Палата аналізує можливість надання заявнику статусу потерпілого на досудовій стадії.

Обґрунтовуючи позицію, ПДП послалася на статтю 21 РС МКС [6]: відповідно до п. 1(а), Суд застосовує насамперед Статут, Елементи злочинів і Правила процедури та доказування; згідно зі статтею 21(3), застосування права має відповідати міжнародно визнаним правам людини, та зазначила, що жодне положення Статуту або Правил не дозволяє подавати заяви від імені померлих осіб. Зокрема, правило 89(3): дозволяє подавати заяви від імені інших осіб *лише* щодо дітей та осіб з інвалідністю; вимагає наявності згоди потерпілого, що є неможливим у випадку смерті.

Апеляційна палата (далі – АП) обрала протилежний, більш еволюційний підхід, що ґрунтується на принципах прав людини: якщо заявником є фізична особа, смерть якої спричинена злочином, і заява подана її спадкоємцем, така заява підлягає задоволенню, оскільки: жертва не перестає бути жертвою через свою смерть, її права можуть реалізовуватися правонаступниками [7], а практика міжнародних правозахисних інституцій визнає можливість передання права на компенсацію у порядку правонаступництва. Тобто, АП вважала, що забезпечення участі спадкоємців відповідає статті 21(3) РС МКС і сприяє гарантуванню потенційного майбутнього відшкодування шкоди.

Отже, практика палат МКС не є уніфікованою. ПДП застосовує формалістичне тлумачення й виключає можливість участі померлих, тоді як АП схильється до правозахисного, еволюційного тлумачення, що допускає участь померлих через спадкоємців або за умови попередньої згоди. Центральним критерієм залишається наявність згоди потерпілого, безпосередньо або опосередковано підтвердженої, а також відповідність підходу міжнародним стандартам прав людини.

КПК України передбачає презумпцію на користь потерпілого: особа вважається потерпілою з моменту подання заяви про кримінальне правопорушення або виявлення органом розслідування обставин, що свідчать про спричинення шкоди. Однак у справах про воєнні злочини визнання потерпілого ускладнюють наявність таких обставин як: відсутність доступу до місця події; неповнота чи відсутність матеріальних доказів; неможливість оперативної фіксації факту шкоди; великий обсяг кримінальних проваджень, що ускладнює своєчасність прийняття процесуальних рішень.

Одним із ключових елементів визначення потерпілого за Правилом 85 є те, що йому має бути завдано шкоди. Однак нормативного визначення поняття «шкода» РС МКС не містить, що зумовлює необхідність звернення до зовнішніх джерел та судової практики. У діяльності МКС виникали питання про те, що шкода, заявлена особою, що претендує на статус потерпілого, має бути обумовлена часовими та територіальними рамками злочину. Аналіз підходів палат до цього питання виявився неодноковим.

Так, у рішенні від 18 січня 2008 року більшість суддів Судової палати (далі – СП) наголошується, що Правило 85 вимагає лише того, щоб шкода була наслідком «будь-якого злочину, що підпадає під юрисдикцію Суду». На думку СП, будь-яка фізична чи юридична особа, яка *prima facie* (на перший погляд) доводить, що зазнала шкоди внаслідок злочину в юрисдикції Суду, та незалежно від того, коли або де такий злочин було скоєно, може отримати статус потерпілого в будь-якій ситуації або провадженні МКС [9].

Такий висновок обумовлює можливість визнання потерпілими досить широкої категорії осіб. Наприклад, особа, яка доведе *prima facie*, що стала жертвою злочину проти людяності, вчиненого у 2003 р. на території Колумбії, може бути визнана потерпілою у провадженні, пов'язаному з ситуацією в ДРК, Уганді, ЦАР, Дарфурі або навіть у межах справи Омара аль-Башира. Водночас СП зазначила, що статус потерпілого не автоматично означає право на участь. Для участі необхідно, щоб особа була потерпілою та інтереси потерпілого були порушені у провадженні [9]. Саме другий критерій використовувався СП для обмеження надмірно широкого кола потенційних учасників.

ПДП запропонувала зовсім інше, більш структуроване тлумачення. На її думку, Правило 85 встановлює єдине визначення потерпілого, але це визначення на різних стадіях провадження МКС повинно застосовуватися по-різному [10]. Група осіб, які можуть бути визнані потерпілими, визначається предметом конкретної стадії провадження [11; 12; 13, с. 124].

Це призводить до розмежування між поняттями «потерпілі ситуації» (*victims of the situation*), та «потерпілі справи» (*victims of the case*).

У провадженнях, пов'язаних із розслідуваннями ситуацій у ДРК, Уганді, ЦАР та Дарфурі, статус потерпілих може бути наданий лише тим особам, які *prima facie* доводять, що вони зазнали шкоди

внаслідок злочину, що підпадає під юрисдикцію Суду, та імовірно вчиненого в межах часових, територіальних та персональних параметрів конкретної ситуації [13, с. 125].

Після того як у межах ситуації виникає справа (наприклад, після видачі ордера на арешт), статус потерпілого може бути наданий лише тим, хто доведе *prima facie*, що вони постраждали від злочину, імовірно вчиненого в контексті конкретних інцидентів, включених до ордера на арешт або виклику до суду, а згодом – до обвинувального документа [13, с. 132].

Таким чином, ПДП встановила жорсткі часові та територіальні рамки, прив'язавши статус потерпілого до об'єкта відповідного етапу провадження.

АП у рішенні від 11 липня 2008 року відхилила позицію, прийняту більшістю суддів СП, що не обмежував статус потерпілого рамками ситуації чи справи. Згідно з позицією АП, потерпілими у справі можуть бути лише ті, хто *prima facie* доведе шкоду в результаті злочину, та який є частиною обвинувачення в межах відповідної справи [13, с. 165].

Однією з ключових проблем реалізації процесуальних прав потерпілих у справах про воєнні злочини є обмежений доступ до правосуддя, зумовлений як об'єктивними, так і суб'єктивними факторами. Воєнні дії спричиняють руйнування інфраструктури, зупинення роботи органів влади на окупованих територіях, переміщення населення, що унеможлиблює або ускладнює подання заяв про злочини, своєчасне проведення слідчих дій чи отримання інформації про хід розслідування.

У багатьох потерпілих немає можливості фізично прибути до органів досудового розслідування, подати скаргу або брати участь у процесуальних діях. Додатковою проблемою є недостатнє інформування осіб про їхні права, відсутність перекладачів та адаптованих процедур для дітей, людей похилого віку, осіб з інвалідністю чи внутрішньо переміщених осіб.

Низький рівень довіри до державних інституцій, страх перед можливими репресіями з боку окупаційних сил чи осіб, пов'язаних із ворогом, також стримує потерпілих від звернення за захистом. Воєнні злочини часто мають масовий характер, відбуваються в умовах активних бойових дій, окупації або гуманітарної кризи. Це створює значні складнощі для належної фіксації, вилучення та збереження доказів [14, с. 254].

Багато потерпілих не можуть належним чином задокументувати шкоду через втрату майна, відсутність доступу до місця події, неможливість отримати медичні чи інші офіційні документи, що підтверджують факт насильства чи руйнування.

Особливо гостро постає проблема збирання доказів сексуального та гендерно зумовленого насильства: жертви часто не звертаються по медичну допомогу, не повідомляють про злочин через сором, страх чи ризик переслідування, що унеможлиблює збереження ключових доказів.

В умовах війни також поширені знищення документів, відсутність доступу слідчих до місця події, неможливість вилучити тіла загиблих чи провести судові експертизи. Це перешкоджає реалізації основних процесуальних прав потерпілих на подання доказів, участі у слідчих діях та отримання об'єктивної правової оцінки.

Потерпілі від воєнних злочинів потребують комплексної допомоги – правової, психологічної та соціальної. Однак в Україні системи такої підтримки досі не сформовано на належному рівні.

Недостатня кількість юристів та адвокатів, що спеціалізуються у сфері надання правничої допомоги у справах про воєнні злочини, відсутність механізму безоплатної правової допомоги саме у справах цієї категорії, низький рівень обізнаності правоохоронних органів із міжнародними стандартами розслідування – усе це обмежує потерпілих у можливості ефективної реалізації своїх процесуальних прав.

Захист прав потерпілих від воєнних злочинів має будуватися на поєднанні загальних кримінально-процесуальних гарантій та спеціальних інструментів, зумовлених умовами збройного конфлікту. До основних гарантій, передбачених КПК України, належать: право на подання заяви та отримання витягу з ЄРДР; право на участь у всіх процесуальних діях, що стосуються потерпілого; право на правову допомогу та представництво; право на відшкодування завданої шкоди; право оскаржувати рішення, дії чи бездіяльність органів досудового розслідування та прокуратури [15, с. 5].

Окремо важливими є гарантії безпеки потерпілих і свідків: зміна особистих даних у протоколах; участь у допиті без присутності підозрюваного; дистанційні слідчі дії (відеоконференція); охорона житла та майна; забезпечення конфіденційності інформації.

Проте реальне застосування цих гарантій у справах про воєнні злочини залишається обмеженим через інституційну перевантаженість, недостатню координацію між органами досудового розслідування та складність уникнення ризиків в умовах бойових дій. Воєнні злочини характеризуються підвищеною суспільною небезпекою, складністю доказування та значною кількістю потерпілих. Тому національне законодавство має враховувати їхню специфіку. В умовах війни в Україні до таких спеціальних правил доцільно віднести: спрощення процедури подання заяви, включно з можливістю дистанційної фіксації злочину через електронні сервіси; розширення застосування

негласних слідчих (розшукових) дій, особливо на окупованих територіях; залучення міжнародних експертів для проведення фіксації доказів, особливо щодо масових поховань та руйнувань; встановлення пріоритетності розслідування міжнародних злочинів у роботі органів правопорядку; створення ефективних механізмів репарацій, інтегрованих з рішеннями міжнародних судових інституцій. Ці правила мають бути нормативно закріплені, щоб забезпечити процесуальну визначеність і рівність потерпілих у відстоюванні своїх прав.

Висновки. Таким чином, навіть обмежений предметом дослідження аналіз судової практики МКС свідчить про формування вказаною інституцією сучасної моделі правового статусу жертв воєнних злочинів, яка базується на поєднанні засад участі потерпілих у процесі, їх захисту та відшкодування спричиненої внаслідок злочину шкоди. МКС створив найбільш розвинуту систему участі жертв у процесі, засади якої мають бути інтегровані до національного кримінального процесу щодо розслідування воєнних злочинів та їх судового розгляду. Українське законодавство сьогодні перебуває на шляху запровадження таких стандартів, що зумовлює потребу адаптації національної моделі відповідно до міжнародного досвіду.

У підсумку слід наголосити, що удосконалення кримінального процесуального законодавства повинно орієнтуватися на імплементацію міжнародних стандартів, рекомендацій МКС, а також врахування фактичних викликів, з якими стикаються потерпілі від воєнних злочинів. З огляду на зазначене, вбачається за доцільне визначити наступні загальні напрями нормативного врегулювання окреслених проблемних питань:

- визначення та законодавче закріплення окремої категорії потерпілих – «вразливих потерпілих від воєнних злочинів» з особливими гарантіями;
- запровадження обов'язкового інформування потерпілих від воєнних злочинів про початок та хід розслідування;
- розширення прав потерпілих щодо доступу до матеріалів справи у провадженнях про воєнні злочини;
- запровадження можливостей участі потерпілих у процесі досудового розслідування та судового провадження через відеозв'язок;
- ухвалення окремого закону про компенсацію жертвам міжнародних злочинів;
- запровадження особливого механізму цивільних позовів у межах кримінального провадження про воєнні злочини.

Наукові розвідки з окреслених напрямів сприятимуть запровадженню справедливого та прозорого механізму реалізації прав потерпілих від воєнних злочинів у кримінальному процесі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Пресконференція «Правосуддя щодо воєнних злочинів – бачення, виклики, висвітлення». URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-ato/3982821-z-pocatku-povnomasstabnoi-vijni-v-ukraini-zareestruvali-159-tisac-voennih-zlociniv-ofis-genprokurora.html> (дата звернення: 12.11.2025).
2. Особливості підходів, орієнтованих на потерпілого, в судових процесах, пов'язаних із воєнними злочинами. Національна школа суддів України. URL: <http://www.nsj.gov.ua/ua/news/osoblivosti-pidhodiv-orientovanih-na-poterpilogo-v-sudovih-protsesah-povyazanih-iz-voennimi-zlochinami> (дата звернення: 12.11.2025).
3. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13 квітня 2012 р. № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> (дата звернення: 12.11.2025).
4. Bitti G., Friman H. Participation of Victims in the Proceedings / Lee R.S. (ed.). The International Criminal Court, Elements of Crimes and Rules of Procedure and Evidence. Ardsley (NY): Transnational Publishers, 2001. P. 456, 471.
5. Rules of Procedure and Evidence. International Criminal Court. The Hague: ICC, 2013. 96 p.
6. Римський статут Міжнародного кримінального суду від 17.07.1998. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_588 (дата звернення: 12.11.2025).
7. International Criminal Court. Fourth Decision on Victims' Participation, 12 December 2008, ICC-01/05-01/08-320. URL: <https://www.icc-cpi.int/court-records/icc-01-05-01-08-320> (дата звернення: 12.11.2025).
8. International Criminal Court. Decision on the Treatment of Applications for Participation, ICC-01/04-01/07-933-tENG. URL: <https://www.icc-cpi.int/court-records/icc-01-04-01-07-933> (дата звернення: 12.11.2025).
9. International Criminal Court. Decision on Victims' Participation, 18 January 2008, Trial Chamber I, ICC-01/04-01/06-1119. URL: <https://www.icc-cpi.int/court-records/icc-01-04-01-06-1119> (дата звернення: 12.11.2025).

10. International Criminal Court. Decision on the Applications for Participation in the Proceedings of VPRS 1, VPRS 2, VPRS 3, VPRS 4, VPRS 5 and VPRS 6, 17 January 2006, Pre-Trial Chamber I, ICC-01/04-101-tEN-Corr. URL: <https://www.icc-cpi.int/court-records/icc-01-04-101> (дата звернення: 12.11.2025).
11. International Criminal Court. Decision on the Applications for Participation in the Proceedings of VPRS 1, VPRS 2, VPRS 3, VPRS 4, VPRS 5 and VPRS 6, 17 January 2006, Pre-Trial Chamber I, ICC-01/04-101-tEN-Corr. URL: <https://www.icc-cpi.int/court-records/icc-01-04-101> (дата звернення: 12.11.2025).
12. International Criminal Court. Decision on Victims' Applications for Participation a/0010/06, a/0064/06 to a/0070/06, a/0081/06 to a/0104/06 and a/0111/06 to a/0127/06, 10 August 2007, Pre-Trial Chamber II, ICC-02/04-101. URL: <https://www.icc-cpi.int/court-records/icc-02-04-101> (дата звернення: 12.11.2025).
13. Olásolo H. The Triggering Procedure of the International Criminal Court. Leiden: Brill Publishers, 2005. 256 p.
14. Клепка Д.І., Новіков О.В. Питання забезпечення прав потерпілих під час розслідування воєнних злочинів. *Вісник кримінологічної асоціації України*. 2024. № 1 (31). С. 253–263. URL: <https://surl.li/hjwhyj> (дата звернення: 12.11.2025).
15. Кравчук О., Бондаренко М. Досудове розслідування воєнних злочинів. Київ, 2022. 12 с. URL: <https://surl.li/iuviur> (дата звернення: 12.11.2025).